

Толькі беларускімі словамі...

4-5 верасня 2021 г. у г. Капыль пройдзе XXVIII Дзень беларускага пісьменства. Нагадаю, што эстафету Мінскай вобласці перадала Магілёўская вобласць з Бялыніч, дзе прайшло папярэдняе свята. Гэта падзея – выдатная нагода для таго, каб у чарговы раз завочна пагутарыць з чытачамі аб беларускай мове. Год таму я распавёў аб сустрэчы з нашым земляком, пляменнікам народнага паэта БССР Аркадзя Куляшова,

Адразу прызнаюся, што ўсе свае артыкулы, п'есы і вершы я першапачаткова пішу на рускай мове. А затым са слоўнікам перакладаю на беларускую, альбо гэта робяць іншыя людзі. Але ёсць у мяне ў архівах дзясяткі вершаў, напісаных спачатку на беларускай мове, так бы мовіць, спробы авалодаць беларускай паэтыкай. Некалькі такіх «вершыкаў» я паказаў некалі Віталю Іванавічу. Прачытаўшы, Маслоўскі выдаў сваю кароткую рэцэнзію: «Гэта руская паэзія, напісаная па правілах рускай лексікі і сінтаксісу. Толькі беларускімі словамі... ». І заўважыўшы мой здзіўлены твар, ён растлумачыў: «Вось як бы ты пераклаў па-беларуску словазлучэнне «Дом лесніка»? «Хата лесніка» – упэўнена адказаў я. «А правільна па-беларуску будзе «Леснікова хата». У беларускай мове іншая форма падпарадкавання. А вось яшчэ прыклад. Пазма нашага Пятра Прыходзькі называецца «Дар князеўны», а правільна – «Князеўнін дар». Гэта як у Якуба Коласа ёсць апавяданне «Нёманаў дар». Такія нюансы, часам непрыкметныя, і здавалася б няважныя і робяць нашу беларускую мову ўнікальнай і мілагучнай».

І гэта не толькі асабістае меркаванне Віталя Маслоўскага. Гэта пацверджана афіцыйна

У сакавіку гэтага года споўнілася 110 гадоў з дня нараджэння паэта, журналіста і таленавітага перакладчыка Аляксея Аляксандравіча Зарыцкага. Нарадзіўся гэты выдатны чалавек 22 сакавіка 1911 года ў Хоцімску. Перад Вялікай Айчыннай вайной скончыў Маскоўскі інстытут замежных моў (спецыялізацыя: нямецкая мова і германскія мовы), паспеў папрацаваць у якасці перакладчыка і журналіста ў шэрагу перыядычных выданняў, прайшоў усю вайну з фашысцкай Германіяй на розных пасадах. Веданне моў рабіла Аляксея Зарыцкага запатрабаваным як у штабнай, так і ў апэратыўнай працы. У пачатку вайны ён быў прызначаны камандзірам разведкі 14-га паветрана-дэсантнага корпуса, праз год стаў начальнікам штаба гэтага воінскага падраздзялення. Перамогу сустрэў у Аўстрыі на пасадзе інструктара палітдзела арміі. І мог бы наш зямляк зрабіць выдатную ваенную кар'еру, але любоў да літаратуры перамагла ў ім афіцэра. Яшчэ да вайны быў выдадзены першы зборнік вершаў Зарыцкага «Эпічныя фрагменты», у наступстве, ужо пасля таго, як паэт дэмабілізаваўся, выйдзе яшчэ дзясяткі зборнікаў вершаў і паэм.

выкладчыкам і літаратуразнаўцам Віталем Іванавічам Маслоўскім. На жаль, сёлета ён не змог прыехаць, упершыню за шмат гадоў у хату свайго дзеда. Але ў мяне захаваліся ў канспектаваным выглядзе шмат яго думак і выказванняў аб беларускай мове, яе ролі ў сучасным грамадстве, далейшым лёсе і бліжэйшых перспектывах. Дазволю сабе выкарыстаць гэты матэрыял у напісанні дадзенага артыкула.

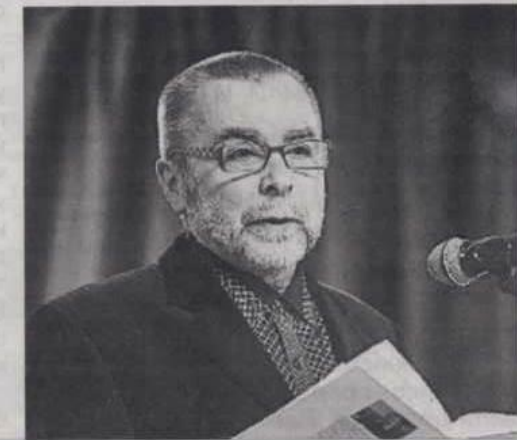
на беларускую мову і ўключыў гэтыя пераклады ў зборнік, які выйшаў у 1946 годзе пад загалоўкам «Дняпроўскае рэха». Далей прапаную цытату самога аўтара: «Праз некалькі месяцаў пасля выхаду зборніка мне давалося пабываць у Кіеве. Выпадкова я пазнаёміўся там з буйнейшым з сучасных паэтаў Паўло Тычынам. «Павінен вам шчыра сказаць, – звярнуўся да мяне Тычына, – што я не толькі не чытаў вашых твораў, але нават і ваша прозвішча чую ўпершыню, таму дайце, калі ласка, мне свае вершы. Трэба ведаць знаемых паэтаў не толькі у твар, але і па творах».

Ужо з гэтых некалькіх радкоў зразумела, з якой іроніяй ставіўся Тычына да калег. Але калі прачытаў зборнік, а асабіста пераклады ўласных вершаў, быў у захваленні. На наступны дзень ён арганізаваў у Кіеўскім доме пісьменнікаў вечар Аляксея Зарыцкага і вельмі хваліў у тым ліку і пераклады. Такого прызнання ад класіка ўкраінскай літаратуры дамагаліся вельмі нямногія пісьменнікі.

Аляксей Аляксандравіч Зарыцкі плённа працаваў да апошніх дзён, з ходам часу ён усё больш займаўся перакладамі

яго лірыка выдаецца асобнымі кніжкамі. А ў зборнік «Існасць», выдадзены ў 90-ыя і ўвайшлі ў вялікай колькасці пераклады твораў сучасных паэтаў Канады, ЗША, Францыі. Як адзначаюць літаратуразнаўцы, Яўменаў змог зрабіць унікальную з'яву. Аўтары, пра якіх на радзіме ведалі толькі ў вузкіх колах, пасля перакладаў Леаніда Фёдаравіча сталі папулярнымі. Дакладней сказаць так: калі пераклады Яўменава ўжо ў яго інтэрпрэтацыі зноў перавялі на мову арыгінала – яны сталі гучаць па-новаму.

Як абвясчае вядомы выраз, пяро мае ірвецца расказаць пра нашага земляка-акадэміка падрабязна і ва ўсіх фарбах. Але наўмысна стрымліваю сваё пяро да тэрміну. Бо жыццё Леаніда Яўменава багатае падзеямі і фактамі, што хопіць не на адзін артыкул. І скончылася гэтае жыццё зусім нядаўна. Леанід Фёдаравіч памёр 11 чэрвеня 2019 года ў Мінску.

і на міжнародным узроўні. ЮНЕСКА некалькі разоў праводзіла даследаванні мілагучнасці моў свету і прызнала беларускую мову другой па мілагучнасці ў свеце. Першае месца ў італьянскай мовы. І разам з гэтым трэба адзначыць і сумны факт. Тыя ж эксперты ЮНЕСКА прызналі, што сітуацыя з беларускай мовай пагрозлівая. У «Атласе моў свету» беларуская пазначана як «vulnerable» (уразлівы, аслаблены). Гэта першая з чатырох прыступак на шляху да вымірання.

Але і біць трывогу з гэтай нагоды таксама не варта. Напрыклад, ірландская мова па адносінах да англійскай мае роўна такое ж становішча. Большасць сучасных ірландцаў абсалютна англамоўныя, што не перашкаджае ім захоўваць сваю нацыянальную самаідэнтычнасць, этнічную культуру і фальклор. Але вернемся ад далёкай Ірландыі да нашай роднай зямлі, да Хоцімшчыны.

Я мушу сцісла распавесці пра нашых землякоў-літаратараў, якія сталі вядомыя не толькі як паэты і празаікі, але і як перакладчыкі. Яны не толькі перапісалі творы замежнай літаратуры беларускімі словамі, але і здолелі сілай таленту зрабіць так, што гэтыя творы загучалі па-беларуску.

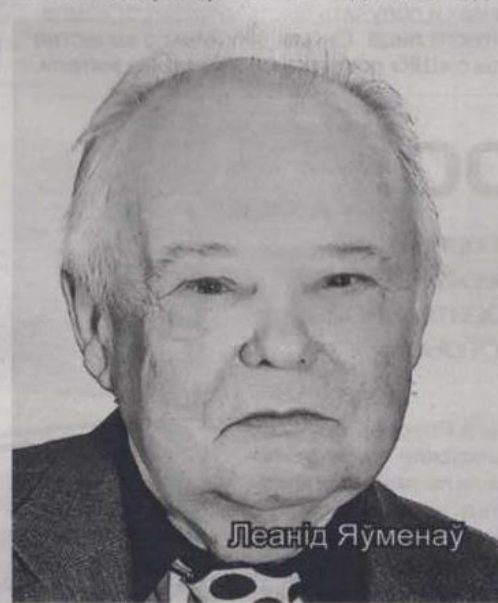

Аляксей Зарыцкі

У сваіх інтэрвіюх Аляксандравіч прыводзіць цікавыя эпізоды свайго біяграфіі. У 1947 годзе яго выклікалі ў асабы аддзел Мінскага гарнізона, да гэтага часу ён ужо больш года лічыўся ў запасе. Ваенныя контрразведчыкі пад падаставай ўдакладненняў літэратурных дадзеных ўчынілі сапраўдны допыт з прыхільнасцю. Зарыцкі ведаў некалькі замежных моў, і гэта паслужыла падставай для падазрэння яго ў шпіёнскай дзейнасці. Для таго часу не такая ўжо і рэдкая карціна. І магчыма маёр запasu Зарыцкі падзяліў бы лёс многіх франтавікоў, якія трапілі ў турмы і лагеры па надуманых абвінавачваннях. Але за паэта заступіўся Аркадзь Куляшоў. Ён, лаўрэат Сталінскай прэміі, чалавек, які валодаў аўтарытэтам не толькі ў літаратурных колах, сам франтавік і афіцэр прапанаваў на суісканне прэміі Вярхоўнага Савета БССР паэму Зарыцкага «Аповесць пра залатое дно» і напісаў бліскучую характарыстыку яе аўтару. Прэмію паэма так і не атрымала (ды ўласна і не гэта было сапраўднай мэтай Куляшова) але «адпаведныя органы» ад Аляксея Аляксандравіча «адклеіліся». Зарыцкі заўсёды памятаў пра ўчынак земляка Аркадзя Куляшова.

Але акрамя літаратурнай працы важную частку творчасці Зарыцкага складалі пераклады. Аляксеем Аляксандравічам на беларускую мову перакладзены творы армянскіх, літоўскіх, рускіх, украінскіх, нямецкіх, французскіх, іспанскіх, польскіх і іншых паэтаў. Зборнік Аванеса Туманяна «Казкі і легенды», верш Крысціянаса Данелайціса «Поры года», балада Адама Міцкевіча «Свіцязанка». Быў надрукаваны зборнік выбраных перакладаў «У свет па песні». Пра талент перакладчыка кажа яшчэ адзін характэрны эпізод. Вялікі ўкраінскі паэт і дзяржаўны дзеяч, Герой Сацыялістычнай Працы, адзін з суаўтараў слоў гімна Украінскай ССР Паўло Тычына вельмі не любіў пераклады сваіх вершаў на іншыя мовы. Заўсёды скептычна і насмешліва крытыкаваў перакладчыкаў за няведанне і неразуменне ўкраінскай мовы. Аўтарскіх перакладаў Тычына не рабіў прыныпова. Зарыцкі, ведаючы пазіцыю Паўла Рыгоравіча, усё ж адважыўся і пераклаў 16 вершаў

для беларускіх выдавецтваў, газет, часопісаў, навучальных устаноў. Памёр наш земляк-літаратар 29 лістапада 1987 года.

Леанід Яўменаў

Жыццёвы шлях яшчэ аднаго нашага земляка заслугоўвае асобнага вялікага артыкула. І думаю, што ён будзе надрукаваны летам наступнага года, калі 22 ліпеня споўніцца 90 гадоў з дня яго нараджэння. Доктар філасофскіх навук, прафесар, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, галоўны навуковы супрацоўнік аналітычнага цэнтру НАН Беларусі, кіраўнік групы палітыка-прававых праблем Леанід Фёдаравіч Яўменаў нарадзіўся ў Хоцімску ў 1932 годзе. Акадэмік Яўменаў заслужыў шырокі міжнародны аўтарытэт і прызнанне. Адно з сведчанняў гэтага – прызнанне Леаніда Фёдаравіча Яўменава міжнародным Чалавекам года (1998-1999, 1999-2000 гг.) па намінацыі Міжнароднага бібліяграфічнага цэнтру (Кембрыдж, Англія). Але перш чым дасягнуць усіх гэтых вяршыняў, маленькі Лёна Яўменаў пачаў пісаць вершы. У бібліяграфіі аўтара ўсяго тры зборнікі «Чужая планета», «Блізкія далі» і «Існасць». Нягледзячы на тое, што публікуецца Яўменаў з 1949 года, толькі ў 80-ыя гады мінулага стагоддзя

Алег Мінкін

2022 год стане юбілейным яшчэ для аднаго нашага земляка. Алегу Гаўрылавічу Мінкіну споўніцца 70 гадоў. Беларуская-літоўскі журналіст, паэт, пісьменнік-фантаст і перакладчык нарадзіўся 31 сакавіка 1952 года ў вёсцы Чарняўка Хоцімскага раёна. Публікавацца пачаў у 80-ыя гады ў беларускай перыёдыцы як паэт і перакладчык фантастычных апавяданняў польскіх і літоўскіх аўтараў. З 1991 года жыве і працуе ў Вільнюсе. Характэрна, што маючы вышэйшую тэхнічную адукацыю, замежныя мовы Алег Мінкін вывучыў сам. У прафесійных колах не любяць самавучак. Ставяць знак роўнасці паміж гэтым словам і паняццем «дылэтант». А між тым, дзякуючы перакладам Мінкіна не толькі беларуская аўдыторыя, якая чытае, даведалася пра творы польскай і літоўскай сучаснай фантастыкі, але і нашы заходнія суседзі маглі прачытаць на сваёй мове беларускіх аўтараў, паколькі Алег Гаўрылавіч перакладаў з беларускай і рускай моў, а не толькі на іх. У пачатку 2000 года Мінкін скончыў магчыма галоўную працу свайго жыцця – слоўнік рыфмаў беларускай мовы. Калі я быў студэнтам журфака БДУ, я трымаў у руках гэтую выдадзеную адзінкавымі асобнікамі кніжку. Яна тады праходзіла ўзгадненне, навуковае рэцэнзаванне, рэдактуру. Праходзіла, але не прайшла. Слоўнік палічылі не поўным, які патрабуе дапаўненняў. Наколькі мне вядома, ён так да гэтага часу і не выдадзены. Але ведаю дакладна – тым адзінкавым выданнем 2001 года многія зацікаўленыя людзі карыстаюцца да гэтага часу.

Вось, напэўна, тое нямногае, што я хацеў сказаць. Скажаць менавіта толькі беларускімі словамі. А калі і знойдуць прыдзірлівыя чытачы, як цяпер прынята казаць, «русізмы», то прашу мяне выбачыць. Бо я глыбока рускі чалавек.